

VASE DIN COSITOR CU INSCRIPȚII

Daniela Micu

Din colecția Muzeului Banatului, notele de față se ocupă de 41 vase din metal aflate în patrimoniul secției de istorie.

Vasele se datează în sec. XVIII-XIX, adică într-o perioadă destul de târzie având în vedere faptul că astfel de vase au început să fie confecționate începând cu veacul al XV-lea (în număr mic), pentru ca din sec. XVI să devină numeroase.

Înflorirea meșteșugului confecționării vaselor metalice a determinat "importul de meșteri" în diferite părți ale Europei. Astfel, meșterii germani și cei din Boemia au răspândit, din Rusia până în Anglia și din Scandinavia până în Balcani, adesea sub oblăduirea împăraților luminați, tehnologia producerii acestor vase. Știri documentare menționează prezența "stănarilor" germani și în Transilvania¹.

A existat o permanentă opoziție între vasele private, confecționate din diferite materiale. Veselele din aur, argint, bronz și cositor i se adăugau recipientele "țărănești" din ceramică sau din lemn, dar și cele din sticlă, porțelan, care imită forme metalice.

În forma vaselor din metal, în general, și din cositor, în special, regăsim caracteristicile tradiționale, conservatoare, ce continuă maniere antice prin filică renascentistă la care inovațiile sunt puțin numeroase, perceptibile în tehnica de prelucrare și în elementele ornamentale.

Vasele din colecția secției de istorie a Muzeului Banatului Timișoara au aparținut comunităților germane și evreiești din Timișoara sau din Banat.

În cele ce urmează ne vom rezuma să prezentăm cele mai reprezentative vase din cositor cu inscripții din colecția Muzeului Banatului și anume căni, farfurii întinse și adânci, tăvi, coș de fructe, potire, etc. Ele pot fi grupate în funcție de proveniența lor (de la comunitate germană sau evreiască) sau după utilitatea lor (simple obiecte uzuale, lucrări dedicate breslelor, piese menite să constituie suveniruri, daruri ocazionale, obiecte dedicate diferitelor personalități ale vremii, sau vase de cult religios).

Dacă la unele obiecte, vase destinația lor este sugerată prin formă, la altele ea este indicată prin inscripțiile ce apar pe ele. În cazul vaselor din cositor din colecția Muzeului Banatului Timișoara, aceste inscripții sunt în limbile germană și ebraică, ceea ce a determinat prezentarea lor în mod grupat după semnificația lor.

1. FARFURIE

MBT, inv. 6308

Farfurie din cositor nedecorată, cu margini lobate și buza ușor ondulată. Pe buză apar inițialele "A.Z." gravate.

Dimensiuni: Dgură = 22,5 cm

Dfund = 15 cm

H = 2,2 cm

Pe revers: trei mărci de meșter. Se distinge "...CKEWALD.F.ZIN."

2. FARFURIE

MBT, inv. 5707

Farfurie din cositor nedecorată. Pe buză apare inscripția incizată "*Herz Sein Weißkirchen*" cu caractere stilizate (Pl. I/1). Traducere: *Inima mea aparține Bisericii Albe*.

Sub inscripție este trecut anul 1805. Deasupra inscripției, se află o gaură de agățare.

Dimensiuni: Dgură = 32 cm

H = 3 cm

Pe revers: trei mărci de meșter. Se disting trei roze.

3. FARFURIE

MBT, inv. 6281

Cositor nedecorat, cu margini ondulate. Pe buză, inscripția "*Gott Schütze Temeswar 1781*" (Pl. I/2). Traducere: *Dumnezeu să aibă grijă de Timișoara*.

Deasupra inscripției se află o gaură de agățare.

Dimensiuni: Dgură = 18,5 cm

Dfund = 12 cm

H = 2 cm

Pe revers apar inițialele "V" și, la o mică distanță, "KS".

4. FARFURIE

MBT, inv. 6303

Farfurie din cositor decorată cu o scenă de vânătoare încadrată circular de un decor geometric incizat. Scena reprezintă un vânător călare, în

galop, însoțit de trei câini, printre copaci. Pe buza înaltă a farfuriei se află o bandă de puncte incizate. Pe buză, sub bandă, deasupra scenei e incizat anul 1773 (Pl. I/3).

Dimensiuni: Dgură = 18,5 cm
Dfund = 12 cm
H = 2 cm

Pe revers: trei mărci de meșter. Se distinge KXM (Pl. VI).

5. FARFURIE

MBT, inv. 6304

Farfurie din cositor decorată cu o scenă de vânatoare încadrată circular de un decor geometric incizat. Scena reprezintă un vânător ochind din spatele unui copac, însoțit de un câine.

Dimensiuni: Dgură = 18,5 cm
Dfund = 12 cm
H = 2 cm

6. FARFURIE

MBT, inv. 5712

Farfurie din cositor nedecorată, cu inscripția incizată dispusă circular "*Andenken aus die Kirchweiche in Temeswar anno 1792*". Traducere: *Amintire de la hramul bisericii din Timișoara anul 1792*.

Dimensiuni: Dgură = 34 cm
Dfund = 22 cm
H = 2,5 cm

7. CASTRON

MBT, inv. 6290

Castron din cositor nedecorat, cu două toarte stilizate. Apare inscripția incizată dispusă circular "*Andenken an die Kirchweihe in Temeswar 1794*" (Pl. II/1). Traducere: *Amintire de la hramul bisericii din Timișoara 1794*.

Dimensiuni: Dgură = 26 cm
Dfund = 16 cm
H = 5,5 cm

8. FARFURIE

MBT, inv. 5713

Farfurie din cositor nedecorată, cu inscripția incizată dispusă circular "*Weisskirchner Weissbäcker und Lebzelter Zunft gegründet ano 1794*" (Pl. II/2). Traducere: *Breasla brutarilor și a producătorilor de turtă dulce din Weisskirchen înființată în anul 1794*.

Dimensiuni: Dgură = 34 cm
Dfund = 23 cm
H = 3,5 cm

9. FARFURIE

MBT, inv. 6284

Farfurie din cositor nedecorată, cu inscripția incizată "*Temeswarer Fischer Verein anno 1793*" (Pl. II/3). Traducere: *Asociația pescarilor din Timișoara anul 1793*.

Dimensiuni: Dgură = 28,2 cm
Dfund = 19 cm
H = 4 cm

Pe revers: trei mărci de meșter. Se disting o coroană regală și majusculele *G* și *T*. de o parte și de alta a coroanei.

10. FARFURIE

MBT, inv. 6280

Farfurie din cositor decorată prin incizie cu un profil de bust de ofițer între două frunze de laur cu cartuș cu "*Hmp. Knesits*". Pe buză, apare inscripția "*Andenken von Lugos 1796*" și, cu majuscule, "PRO VIRTUTE BELLICA" (Pentru virtute militară) (Pl. III/1). Traducere: *Amintire din Lugoj*.

Dimensiuni: Dgură = 32 cm
Dfund = 20,5 cm
H = 3,5 cm

! Această farfurie apare pe vigneta unui volum din Analele Banatului, SV, din 1928.

11. TAVĂ

MBT, inv. 6528

Tavă din cositor decorată. Tava rotundă are trei picioare stilizate. Marginea e ondulată, cu motive vegetale. În centru apare o medalie, în relief, prinsă cu un nit. Medalia reprezintă un muncitor, așezat, care ține în mâini o armonică. Se disting unelte (probabil un atelier). Pe spate, pe margine, inscripția "*Gesellen Stuck von Johann Weber Spengler in Temesvar ano 1824*". Traducere: *Lucrare a calfei Johann Weber Spengler în Timișoara anul 1824*.

Dimensiuni: Dgură = 31,5 cm
Dfund = 23,7 cm
H = 4,4 cm

12. FARFURIE

MBT, inv. 6291

Farfurie din cositor nedecorată. Pe revers, pe buză, prezintă inițialele "F.K." (Pl. III/2) incizate. Tot pe revers, pe fund: trei mărci de meșter, greu de distins – poate niște roze (Pl. VII).

Dimensiuni: Dgură = 22 cm

Dfund = 14,5 cm

H = 2,5 cm

13. PAHAR

MBT, inv. 7933

Pahar din cositor decorat cu motive florale și cu o stemă. Deasupra stemei este inscripția "GUT UND BLUT FÜR", iar sub stemă "*Unsern Kaiser*" – Traducere: *Bine și sânge pentru împăratul nostru*. În partea opusă stemei, de o parte și de alta a unei coroane sunt anii 1898 și 1848. Sub coroană este inscripția "*Andenken an das 60 jähr Regierungs Jubiläum*". Traducere: *În amintirea a jubileului domniei de 60 de ani*.

Paharul, din cauza fundului, nu prezintă o bună stabilitate.

Dimensiuni: Dgură = 7 cm

Dfund = 5,6 cm

H = 10 cm

14. PAHAR

MBT, inv. 8228

Pahar din cositor decorat. Paharul prezintă pe pereții exteriori, opuși, doi bărbați: unul în uniformă de miner cu caschetă, cu mâna dreaptă în șold, în stânga are o sulică mai înaltă decât el. Sub el scrie "GLÜCK AUF". Traducere: *Noroc bun..* Celălalt, tot în uniformă, are în mână o secure. Mâna stângă o ține pe lângă corp. Scrie "GLUCK AUF". Traducere: *Noroc bun*. Între ei, o clădire în formă de "L" sub care scrie "MARKT PLATZ". Traducere: *Târg (piață)*. Pe peretele opus este reprezentat un monument sub care scrie "SCHWEDEN = DENKM", lângă monument este o stradă cu clădiri de o parte și de alta ce dă într-un turn. Sub ea scrie "DONATHSTHURM". Traducere: *Turnul lui Donath*.

Pe banda de la gura paharului scrie: "*Frits Habersang* '/' *Constantin P. Barbacioru p. Erg W.S. 99/00*" (probabil, anii 1899 – 1900).

Dimensiuni: Dgură = 7 cm

Dfund = 6 cm

H = 9,5 cm

Paharul este fără fund.

15. CASTRON

MBT, inv. 6314

Castron din cositor nedecorat cu două toarte care rezultă din marginea răsfrântă. Pe o toartă apare inscripția “*I. Reps / III Comp*”, iar pe cealaltă “*Temeswar / 1891*”.

Dimensiuni: Dgură = 18 cm

Dfund = 11 cm

H = 7,3 cm

16. CANĂ

MBT, inv. 6321

Cană din cositor decorată cu motive vegetale. Prezintă incizate, în două locuri, două inițiale:

- pe capac: “M.G.P.” (Pl.V/2)

- sub cioc: “F.G.P. 1770” (Pl. V/1)

Dimensiuni:

H = 23 cm

17. FARFURIE

MBT, inv. 6289

Farfurie din cositor nedecorată cu margini ondulate. Pe buză este incizată inscripția “*Wersitz 1809*”. Traducere: *Vârșeț 1809*. Deasupra inscripției este o gaură de agățare.

Dimensiuni: Dgură = 22,5 cm

Dfund = 15 cm

H = 1,7 cm

Pe revers: patru mărci de meșter dintre care trei cu roza și una cu o siluetă feminină cu o balanță în mână. Se distinge “... D F. ZIN” și “...LACKEN...”.

18. FARFURIE

MBT, inv. 6293

Farfurie din cositor nedecorată. Pe buză sunt incizate inițialele “F.M.” (Pl. III/3)

Dimensiuni: Dgură = 21 cm

Dfund = 13,5 cm

H = 2 cm

Pe revers: trei mărci de meșter și ștampile SCHL CKE (Pl. VIII).

WALD.F.ZIN

MATHIAS

FAUSER

19. BLAZON COMEMORATIV

MBT, inv. 5975

Blazon din cositor turnat și gravat, în formă de scut cu décor baroc cu două fețe. Este prevăzut în partea de sus cu un inel pentru atârnat. Pe avers apare un blazon figurând, deasupra unei table de șah, un vas tronconic cu baza mică în jos, încadrat de două volute afrontate, cu un instrument probabil medical orizontal în partea superioară, precum și, minuscul, sus, un vas cu două cuțe (?) încrucișate.

Pe revers apare inscripția gravată, cu lapidare "*Uehrehet / zum Evigen/ Andenken / Thomas Kesch anno 1741 / (cu cursive) Die 3. Septemb.*". Traducere: Pentru veșnica pomenire a lui Thomas Kesch anul 1741, în 3 sept.

20. FARFURIE

MBT, inv. 6305

Farfurie de cositor nedecorată, cu inscripția incizată pe buză "=T=G".

Dimensiuni: Dgură = 22,5 cm

Dfund = 15 cm

H = 2,5 cm

Pe revers: trei mărci de meșter intersectate. Se distinge litera *B* în stânga coroanei ce se află deasupra unui cal. A treia marcă reprezintă o siluetă feminină ce are în mâna stângă o balanță.

21. FARFURIE

MBT, inv. 6300

Farfurie de cositor nedecorată. Pe buză, între două cununi de lauri apar incizate inițialele "I.E."

Dimensiuni: Dgură = 22,3 cm

Dfund = 14 cm

H = 2,2 cm

Pe revers: trei mărci de meșter

(cele cu roza + ștampila "... CHLACK...") (Pl. IX).

22. FARFURIE

MBT, inv. 5709

Farfurie de cositor nedecorată, cu inscripția incizată "*Andenken aus die Kierchweive in Temesvar / anno 1805*". Traducere: Amintire de la hramul bisericii în Timișoara anul 1805.

Dimensiuni: D = 33 cm.

23. FARFURIE

MBT, inv. 5692

Farfurie din cositor nedecorată, cu inscripția incizată "*Herz Jesu verein in Temesvár / anno 1824*". Traducere: *Uniunea Inima lui Isus în Timișoara / anul 1824*.

Lista de mai sus cuprinde câteva vase din cositor provenite de la comunitatea germană din Timișoara, și anume farfurii, căni, tăvi, castroane, la care se adaugă un blazon comemorativ.

Clasificarea farfuriilor, cele mai numeroase în colecție, nu poate fi făcută după dimensiuni, ci după tematica și organizarea decorului. Astfel, sunt farfurii fără decor, dar cu inscripții (MBT, nr.inv. 5692, 5707, 5709, 5712, 5713, 6281, 6284, 6289, 6290, 6291, 6293, 6300, 6305, 6308) și farfurii cu scene de vânătoare (MBT, nr.inv. 6303, 6304) sau cu decorul plasat în centru (MBT, nr.inv. 6280). Lucrările nedecorate vor fi fost marfă de serie, adică veselă de masă, la care apar pe buză inițialele proprietarului (MBT, nr. inv. 6289, 6291, 6293, 6300, 6305, 6308) și veselă militară cu inițialele soldatului I.Reps din compania III (MBT, nr.inv. 1613). Ele sunt lucrări fără interes artistic, dar care ne introduc în cotidianul de altădată. Unele farfurii nedecorate sunt lucrări de breaslă care au ca element ornamental inscripții ce amintesc de asociații de pescari, brutari, producători de turtă dulce din Banat în sec. XVIII- XIX (MBT, nr.inv. 6284, 5713). De asemenea, altele sunt farfurii-souvenir executate în serie, cumpărate din târgurile vremii, în cazul nostru, de la Biserica Albă (Weisskirche) (aici Bela Crkva – Serbia) (MBT, nr.inv. 5707, 5709), din Vârșeț (Wersitz) (aici Vrșac – Serbia) (MBT, nr.inv. 6289), sau lucrări-souvenir executate la comandă, cum ar fi farfuria căpitanului Knesits (Knesici) din Lugoj. Vase de serie, executate cu ocazia *Kirchwei*-urilor comunității germane din Timișoara sec. XVIII-XIX, care au ajuns în colecția muzeului din Timișoara, sunt și farfuriile (MBT, nr.inv. 5712, 5709) și castronul (MBT, nr.inv.6290), toate confecționate din cositor și nedecorate.

Pe lângă valoarea utilitară a acestor vase din cositor (sau din aliaj), putem menționa și valoarea lor artistică, chiar dacă au fost confecționate în serie sau la comandă, și vândute, probabil, la un preț accesibil. Există, însă, și lucrări destinate unor diferite evenimente ale vremii (MBT, nr. inv.7933) sau lucrări menite să constituie comenzi ocazionale (MBT, nr. inv. 8228), precum și un blazon comemorativ din cositor (MBT, nr.inv. 5975), care erau bogat ornamentate, evidențiind, discret, talentul artistic al meșterului chiar pe un metal comun.

Dacă inscripțiile de pe fața vaselor desemnează destinația pe care au avut-o acestea, pe reversul lor putem - în unele cazuri - să aflăm proveniența lor. Multe dintre aceste vase poartă mărci de meșter sau de calitate. În inscripții sunt menționate orașele Timișoara, Lugoj, Vârșeț și Biserica Albă,

ceea ce ne determină să ne punem întrebarea dacă aceste vase provin din aceste localități. Existau centre meșteșugărești în orașele pomenite?² Mărcile vizibile care predomină în cazul vaselor prezentate sunt cele cu floarea sub o coroană regală (MBT, nr.inv. 6291, 6289, 6300, 5707) fără a avea nici un alt indiciu. În centrele din Transilvania, aceste simboluri apar ca mărci de calitate³. Pe vasele din colecția Muzeului Banatului din Timișoara cu nr. inv. 6308, 6293, 6300, 6289, se mai poate distinge "... CKEWALD.F.ZIN", "..SCHL CKE / WALD .F. ZIN / MATHIAS / FAUSER", "... CHLACK." și "...D F.ZIN..". Acestea ar putea să provină de la același meșter, Mathias Fauser. Ele nu sunt doar mărci de meșter, ci și de calitate. Prescurtarea "F.ZIN" înseamnă cositor fin. Celelate litere care se disting ar putea să desemneze locul de confecționare. Pe vasul cu nr.inv. 6303, apare, de asemenea, doar marca meșterului K.M., iar pe vasul cu nr.inv. 6284 apare marca meșterului G.T.

*

Inscripțiile de pe vasele care au aparținut comunității evreiești din Timișoara sunt fie în limba germană, fie în germană și ebraică, fie în latină.

24. FARFURIE

MBT, inv. 5695

Farfurie din cositor nedecorată cu inscripție incizată centrală "IZR CULTUS / IN TEMESWAR / ANO 5561". Traducere: *Cultul izraelit, în Timișoara, anul 5561* [1801]⁴

Dimensiuni: Dgură = 30 cm

Dfund = 14 cm

H = 1,5 cm

Pe revers: marcă de meșter. Se distinge "... NDRN.../ ROB ZIN".

25. TAVĂ

MBT, inv. 5708

Tavă din cositor cu margine dantelată, decorată cu benzi de motive florale din linii incizate.

Pe margine apare inscripția "*Temeswarer cultus Gemeinde ano 5579*" [1819]. Traducere: *Obștea cultului din Timișoara*.

Dimensiuni: D = 58 cm.

26. FARFURIE

MBT, inv. 5699

Farfurie din cositor nedecorat, cu inscripție incizată centrală "IZR CULTUS / inscripție în ebraică ⁵ / IN TEMESWAR / ANO 5561" [1801]. Traducere: *Sărbătoarea Azimelor*.

Pe margine apare: I. H. S. B.

Dimensiuni: Dgură = 31,5 cm
Dfund = 21 cm
H = 4,5 cm

27. FARFURIE

MBT, inv. 5694/1

Farfurie din cositor nedecorat, cu inscripție incizată pe buza înălțată: “*Temesvarer Cultus Ano 5561 [1801]*”.

Central, inscripție în ebraică (Pl. X/1). Traducere: *Această sărbătoare a azimelor.*

Dimensiuni: Dgură = 29,3 cm
Dfund = 19 cm
H = 3,5 cm

Pe revers: trei mărci de meșter și o șampilă. Se distinge: “.... KEN WALD..”. (floare și coroană).

28. TAVĂ

MBT, inv. 5705

Tavă din cositor cu margine dantelată, decorată cu benzi de motive florale din linii incizate. În centru, steaua în șase colțuri, *Steaua lui David*, decorată simetric cu romburi mici și cu motivul frunzei de salcie.

Pe margine, inscripția incizată “IZR CULTUS IN TEMESWAR ANO 5561 [1801]” și inscripție în ebraică (Pl. X/2). Traducere: *kiduș*.

Dimensiuni: D = 31 cm.

29. FARFURIE

MBT, inv. 6283 (5283)

Cositor nedecorat cu inscripție incizată centrală în ebraică – vezi foto (traducere: *kidus*).

Pe margine, inscripția “CULTUS GEMEINDE IN TEMESWAR / ANO 5572”. Traducere: *Obștea cultului din Timișoara, anul 5572 [1812]*.

Dimensiuni: Dgură = 23,5 cm
Dfund = 16 cm
H = 2 cm

Pe revers: marcă de meșter (floarea cu coroana). Se distinge: “.... W FEINZIN ...”.

30. FARFURIE

MBT, inv. 5722 (5694/2)

Vas din cositor nedecorat, cu buza cu inscripția incizată “CULTUS GEMEINDE IN TEMESWAR ANO 5561 [1801]”, sub inscripție apare “4874”. În centru, sub o cupă rituală gravată, apare inscripția în ebraică (Pl. X/3). Traducere: *Sărbătoarea azimelor*.

Dimensiuni: Dt = 31 cm

Df = 18 cm

H = 3,5 cm

Pe revers, se distinge “...FEIN ZIN...” și o marcă dmeșter.

31. FARFURIE

MBT, inv. 6282 (5695)

Vas din cositor nedecorat, cu inscripția centrală în ebraică (Pl. XI/1) și anul 5553 [1793]. Sub inscripție e desenată o cană rituală (Pl. XI/1). Traducere: *Masa cu azime*.

Dimensiuni: Dt = 30, 5 cm

Df = 20 cm

H = 2,5 cm

32. FARFURIE

MBT, inv. 5630

Castron din cositor, nedecorat, cu două toarte stilizate orizontale. Pe pereții exteriori apare o inscripție incizată în ebraică (Pl. XI/3). Traducere: *Și eu, Abernam*.

Pe peretele opus: “Anno 5514 [1754]”.

Dimensiuni: Dt = 22 cm

Df = 13,5 cm

H = 5,5, cm.

33. CASTRON

MBT, inv. 5710

Castron de cositor nedecorat, cu inscripție centrală incizată. Este prevăzut cu două toarte orizontale arcuite. Realizat pe trei nivele cu diametre diferite.

Inscripția din centru este în jurul unei stele regulate în șase colțuri, formată prin unirea alternativă a șase puncte situate la distanțe egale. În centrul stelei este trecut anul 5571 [1811].

Inscripția: Temeswarer inscripție în ebraică Cultus (Pl. XI/2)

Traducere: *Cultul cadiș din Timișoara*.

Dimensiuni: Dg = 20,5 cm

Df = 14 cm

H = 5,5 cm

Pe revers: trei mărci de meșter. Se distinge “ ZIN....” și trei siluete feminine cu aripi și rochie lungă.

34. COȘ DE FRUCTE

MBT, inv. 5722 (5692)

Coș din cositor cu fund din tablă de alamă. Pereții coșului reprezintă șase figuri feminine care au pe frunte un lanț cu “perle” și cu motive fitomorfe. Toartele sunt decorate cu motive fitomorfe.

În interior, pe fund, apare inscripție în germană și ebraică: *Cum Laubhütten Taste* / inscripție ebraică (vezi foto) / *Temeswar ano 5561* [1801]. Traducere: *Sărbătoarea corturilor*.

Dimensiuni: Df = 15 x 11,5 cm

Df int = 11 cm

H = 10 cm

35. VAS CU CAPAC / CUTIE DE MIRODENII

MBT, inv. 6290

Vas din cositor cu capac și două toarte. Este decorat cu caneluri verticale pe pântec; pe capac sunt caneluri verticale inegale. În partea superioară a capacului este o apucătoare tronconică cu caneluri verticale. Cele două toarte orizontale prezintă fiecare câte o proeminență laterală. Are fund inelar. Capacul se așează liber.

Pe capac, inscripția incizată: CONVICTUS TEMESWAR / ANO 1803. (Pl. XII/1)

Dimensiuni: Dg = 10,5 cm

Df = 10,5 cm

D pântec = 12,5 cm

H = 13 cm

H fără capac = 8 cm

Pe fund, în interior, marcă de meșter. Se distinge: “... WFEINZIN”.

Pe fund, în exterior, în centru, motivul cochiliei melcului.

36. POTIR

MBT, inv. 5688

Potir din cositor, cu două toarte orizontale arcuite. Pântecul e decorat cu o bandă de linii oblice întretăiate. Din loc în loc este aplicată câte o floare. În partea superioară a benzii e aplicat un șnur cu mici croșeturi. Sub banda ornamentală se află inscripția TEMESWARER CULTUS ANO 5572 [1812]. Traducere: *kiduș*.

Capacul îmbracă gura vasului și se așează liber. Pe capac e fixată o protomă de pasăre cu ciocul în sus, cu aripile deschise ce pare a-și lua zborul.

Gâtul vasului e larg.

Piciorul inelar continuă cu un fel de postament. E decorat cu caneluri.

Dimensiuni: Dg = 8,5 cm

D picior = 10 cm

H = 21 cm

H fără capac = 16 cm

37. CASTRONAȘ / vas de sărbătoare

MBT, inv. 5705 (4659)

Castronaș din cositor, nedecorat, cu o inscripție în ebraică pe fundul vasului (Pl. XII/2). Traducere: *kiduș*.

Dimensiuni: D = 13,5 cm

Df = 10 cm

H = 4,3 cm

Pe spate: marcă de meșter. Se distinge o coroană regală între flamuri.

38. FARFURIE

MBT, inv. 5716, 5715 (două bucăți)

Vas din cositor nedecorat cu margine dantelată. Pe spate, pe margine, apare o inscripție incizată: CONVICTUS TEMESVAR 1814, sub formă de triunghi.

Dimensiuni: D = 22 cm

Df = 12,5 cm

H = 4 cm

39. FARFURIE

MBT, inv. 5717

Vas din cositor nedecorat, pe margine apare o inscripție cu anul 5572 [1812] (prin incizare) și, zgâriat ulterior, (MBT), nr. inv. 4882.

Pe spate: marcă de meșter "... NURN ..." și "....ROBZI...".

Dimensiuni: D = 20,7 cm

Df = 14 cm

H = 1,8 cm

40. FARFURIE

MBT, inv. 6282 (5695)

Vas din cositor nedecorat. Pe margine apare inscripția incizată CONVICTUS TEMESWAR ANO 1794 (Pl. XII/3). Central este incizat un clopot, prins de o verigă, acesta fiind atârnat de o funie.

Dimensiuni: D = 22 cm

Df = 14 cm

H = 2,5 cm

Pe spate: trei mărci de meșter. În mijloc apare o roză, de-o parte și de alta sunt două siluete ce țin în stânga o balanță. Se disting literele "...ENGLISCI...".

41. FARFURIE

MBT, inv. 6277/1,2

Farfuriile din cositor întinse. Pe margine sunt 21 de roze. În centru, patru linii întretăiate în același punct.

Dimensiuni: Dg = 23 cm

Df = 15 cm

H = 1,7 cm

Pe spate, la 6277/1 se distinge marca FEINZIN și roza (parțial) între o cunună (doar stânga). Pe 6277/2 se distinge doar roza.

La fel ca în cazul vaselor ce aparțin familiilor comunității germane, așijderea cele ce provin de la comunitatea evreiască au aparținut unor familii obișnuite. Lor li se adaugă și vase din metal nobil. Bogăția decorativă diferă în funcție de statutul social al familiei de la care provin obiectele. Simbolurile gravate sunt, în special, motive geometrice, fitomorfe și reprezentări ale stelei lui David.

Vasele prezentate mai sus sunt de uz profan, dar și religios, adică obiecte rituale pentru sărbători: coș de fructe, cutii de ofrandă, farfurii, castroane, potire, etc.

Din inscripții reiese că vasele sunt dedicate Sărbătorii Azimelor, Sărbătorii Corturilor, sau, pur și simplu, este menționată doar apartenența vaselor la cultul izraelit, fiind inscripționat cuvântul *kiduş*.

Pe vasele cu MBT, nr. inv. 5699, 5694/1, 5722 (5694/2), 6282 (5695), apar inscripții referitoare la *Sărbătoarea Azimelor* sau *Pesah*. Pesah-ul este *Sărbătoarea Sufletului Evreiesc*⁶ (aprox. aprilie) și amintește actul ieșirii din robia egipteană. Era în anul 1645 î.e.a. și evreii așteptau semnalul lui Moise pentru a părăsi Egiptul. În toate gospodăriile s-a făcut atunci aluatul pentru pâine și membrii familiei așteptau în jurul focului mâncând mielul sacrificat. În noapte, s-au auzit trâmbițele care anunțau că faraonul a îngăduit ieșirea din țară a israeliților, supușii săi, ca neam de sine stătător. Exodul a început fără a mai fi timp pentru coacerea pâinii care nu dospise încă. De aceea, a doua zi, aluatul a fost întins pe nisipul fierbinte sub forma unei azime asemănătoare celei mâncate de săracii și sclavii din Egipt. Această pâine a căpătat denumirea de *Matza* sau *Lahma Ania*, adică *pâinea săracă*.

Astfel, și azi, la Pesah, se așează pe masă într-o farfurie (*kehara*) trei azime: una în amintirea preoților, alta în amintirea leviților și a treia în amintirea unității neamului lui Israel. În altă farfurie se așează un amestec de

nuci, mere și vin, un ou și, obligatoriu, o bucată de carne friptă. La masă este obligatoriu să se bea patru pahare cu vin.

Pesah durează opt zile, timp în care fiecare evreu este obligat să mănânce azimă coaptă din aluat nedospit.

Pe coșul de fructe (MBT, nr. inv. 5722) apare inscripția *Sărbătoarea corturilor*. *Sărbătoarea Corturilor* sau *Sucot* (aprox. octombrie) este una din cele trei procesiuni la Ierusalim ale evreilor. Ea amintește că, la ieșirea evreilor din Egipt, ei au locuit o vreme în colibe sau corturi – în limba ebraică *Sucot*. În zilele de *Sucot*, vechii israeliți depuneau în Templu dania lor de fructe, păsări și vite, iar cei bogați dania lor în bani. Și pentru că nu erau destule case să adăpostească pelerinii veniți din toată țara la Ierusalim, se ridicau pe colinele Ierusalimului mii și mii de colibe sau corturi.

Astfel, în zilele de toamnă, evreii locuiau opt zile într-o colibă sau cort, numit *Suca*, în amintirea faptului că în astfel de încăperi au locuit strămoșii ieșiți din Egipt. O *Suca* avea doar o masă și câteva scaune. Aici familia lua masa și săvârșea binecuvântarea vinului, cântând apoi imnuri de slavă lui Dumnezeu.

Inscripția *kiduș* apare pe vasele cu MBT, nr.inv. 5705, 6283, 5688, 5705. Cupa de *kiduș* (*kos*, *beher*), deși de uz profan, era folosită pentru rugăciunea de binecuvântare a vinului în zilele de sâmbătă, la sărbători sau la ceremoniile familiale. Ele aveau forme și mărimi variate fiind ornamentate și executate în diferite moduri.

Un alt vas cu inscripție este o cutie de mirodenii (nr.inv. 6290) (*hadas*) în care se introduceau cuișoare și scorțișoară. Ea era folosită la ceremonialul *Havdala*, prin care se marca trecerea de la sfîntenia sâmbetei la cotidianul săptămânii.

Inscripțiile de pe vasele cu (MBT) nr.inv. 5695, 5708, 5710 menționează doar apartenența acestora la cultul israelit sau kadiș din Timișoara.

În cazul vaselor evreiești s-a observat că meșterii (evrei?) nu-și semnează lucrările, dar păstrează o anumită tradiție din tată în fiu. Ei aveau o îndelungă ucenicie, lucrând pentru diferitele straturi ale obștilor evreiești.

Vasele aparținând comunității evreiești din colecția muzeului din Timișoara sunt în majoritatea lor marcate, în special, cu mărci de meșter. Astfel, apar mărci de calitate reprezentate prin denumirea acestora pe vasele cu (MBT) nr. inv. 6283, 5722 (5694/2), 5710, 6290, 6277/1,2 unde se distinge „..W FEINZIN..”, „..FEIN ZIN..” sau doar „...ZIN...” ceea ce înseamnă cositor fin. Pe vasul cu MBT, nr.inv 5695 se distinge „...NDRN.../ ....ROB ZIN...” ceea ce provine, poate, din PROB ZINN, adică cositor de experiment, dar ar putea să desemneze și locul de confecționare. Celelalte simboluri care se disting, pot fi fie sigle de calitate – ca de exemplu, rozele repetate, fie pot desemna locul de manufacturare al vaselor – ex. „... KEN

WALD.." (MBT, nr.inv. 5694/1) sau "...ENGLISCI.." (MBT, nr.inv. 6282/5695). Altele pot reprezenta semne heraldice ale atelierului (MBT, nr. inv. 6282/5695, 6277/1,2, 5705, 5710, 5694/1, 6283/5283).

*

Colecția de vase din cositor aflată la Muzeul Banatului Timișoara ilustrează o fațetă a realităților istorice din Banat din sec. XVIII-XIX. Ele își află locul atât în expoziția de bază a muzeului, cât și – mai ales – într-o atât de necesară expoziție permanentă de arheologie și istorie a Timișoarei.

NOTE

¹Anamaria Haldner, *Colecția de cositoare. Catalog*, Sibiu, 1972.

²J.N. Preyer menționează doar "mărfuri din Transilvania", "sticlă și veselă" în iarmaroacele și târgurile din Timișoara, printre care s-ar fi putut afla și vase din cositor. De asemenea, el enumeră printre meșteșugarii Timișoarei un gravor și doi turnători de zinc (J.N. Preyer, *Monografia orașului liber crăiesc Timișoara*, Editura Amarcord, Timișoara, 1995).

³Anamaria Haldner, *Colecția de cositoare. Catalog*, Sibiu, 1972.

⁴Mulțumesc și pe această cale dr. Ernest Neumann, prim-rabin al Comunității Evreiești din Timișoara, care m-a ajutat la traducerea acestor inscripții în ebraică.

⁵Nu avem caractere în ebraică, fapt pentru care unele inscripții sunt prezentate prin planșe.

⁶H. Kuller, I. Kara, Irina Cajal-Marin, L. Benjamin, P. Petrescu, *Obiecte rituale iudaice din România*, Editura Hasefer, București, 1999.

BIBLIOGRAFIE

Haldner, A., *Colecția de cositoare. Catalog*, Sibiu, 1972.

Kuller, H., Kara, I., Cajal-Marin, I., Benjamin, L., Petrescu, P., *Obiecte rituale iudaice din România*, Editura Hasefer, București, 1999.

Vârtaciu, R., Buzilă, A., *Barocul în Banat*, Catalog de expoziție, Timișoara, 1992.

Preyer, J.N., *Monografia orașului liber crăiesc Timișoara*, Editura Amarcord, Timișoara, 1995.

TIN VESSELS WITH INSCRIPTIONS

Summary

This article deals with 41 tin vessels belonging to the History Department of the Museum of Banat Timișoara. They are from the 18th-19th centuries, that was a period relatively late taking into consideration the fact that metal and tin vessels had started to be produced since the 15th century.

There will be presented the most representative tin vessels with inscriptions of the collection of the Museum of Banat, especially cups, plates, trays, fruit dishes, goblets etc. They had been used as simple usual objets, works dedicated to the guilds, vessels destined to be souvenirs, occasional presents, objects dedicated to different personalities of those times, or just religious cult vessels.

Their destination was suggested through their shape or, in this case, through their inscriptions. The inscriptions on these vessels of the museum's collection are in German, Jewish and Latin.

The collection of tin vessels belonging to the History Department of the Museum of Banat Timisoara illustrates one side of the historical realities from Banat during the 18th-19th centuries.

Pl. I.

1. Farfurie din cositor (sec. XIX), detaliu (MBT, nr.inv. 5707); tin plate (the 19th century);
2. Farfurie din cositor (sec. XVIII), detaliu (MBT, nr.inv. 6281); tin plate (the 18th century);
3. Farfurie din cositor (sec. XVIII), detaliu (MBT, nr.inv. 6303); tin plate (the 18th century);

1

2

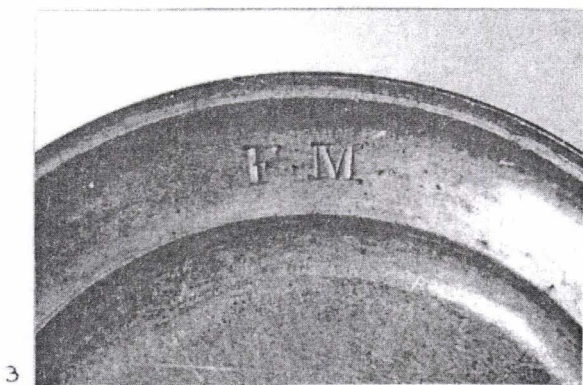

3

Pl. II.

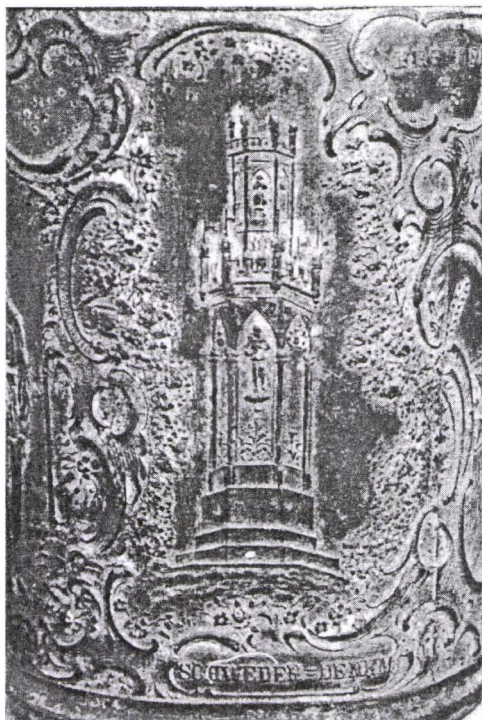
1. Castron din cositor (sec. XVIII), detaliu (MBT, nr.inv. 6290); tin bowl (the 18th century);
2. Farfurie din cositor (sec. sec. XVIII), detaliu (MBT, nr.inv. 5713); tin plate (the 18th century);
3. Farfurie din cositor (sec. sec. XVIII), detaliu (MBT, nr.inv. 6284); tin plate (the 18th century);

Pl. III.

1. Farfurie din cositor (sec. XVIII), detaliu ((MBT, nr.inv. 6280); tin plate (the 18th century);
2. Farfurie din cositor, detaliu (MBT, nr.inv. 6291); tin plate;
3. Farfurie din cositor, detaliu (MBT, nr.inv. 6293); tin plate.

2

Pl. IV.

1. Pahar din cositor (sec. XIX), detaliu ((MBT, nr.inv. 7933); tin glass (the 19th century);
2. Pahar din cositor, detaliu (MBT, nr.inv. 7933); tin glass, detail.

1

2

Pl. V.

1. Cană din cositor (sec. XVIII), detaliu (MBT, nr.inv. 6321); tin cup (the 18th century);
2. Cană din cositor, detaliu (MBT, nr.inv. 6321); tin cup, detail.

Pl. VI. Revers cu mărci de meșter (MBT, nr.inv. 6303); reverse with the craftsman's mark.

Pl. VII. Revers cu mărci de meșter (MBT, nr.inv. 6291); reverse with the craftsman's mark.

Pl. VIII. Revers cu mărci de meşter (MBT, nr.inv. 6293); reverse with the craftsman's mark

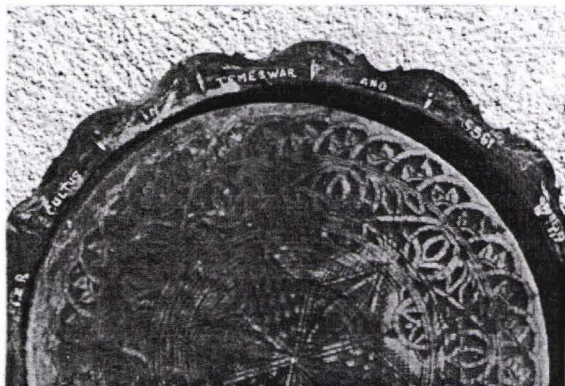

Pl. XIX. Revers cu mărci de meșter (MBT, nr.inv. 6300); reverse with the craftsman's mark.

1

2

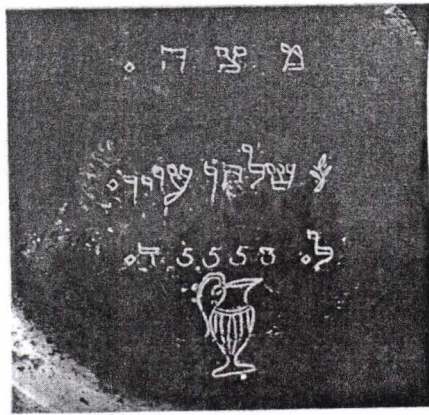
3

Pl. X.

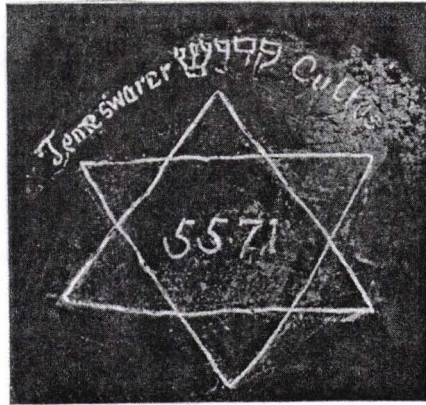
1. Farfurie din cositor, detaliu (MBT, nr.inv. 5694/1); tin plate, detail;
2. Farfurie din cositor, detaliu (MBT, nr.inv.5705); tin plate, detail;
3. Farfurie din cositor, detaliu (MBT, nr.inv. 6283/5283); tin plate, detail.

1

2

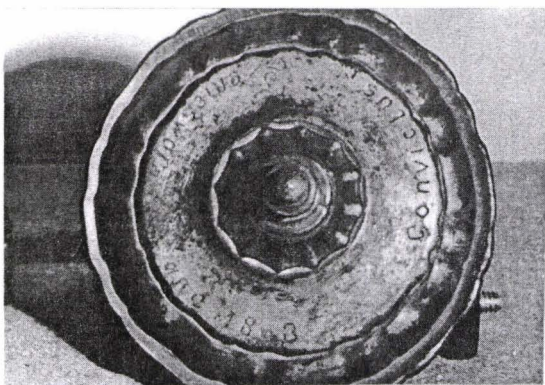
3

Pl. XI.

1. Farfurie din cositor, detaliu (MBT, nr.inv. 6282/5695); tin plate, detail;
2. Farfurie din cositor, detaliu (MBT, nr.inv. 5710); tin plate, detail;
3. Castron din cositor, detaliu (MBT, nr.inv. 5630); tin bowl, detail.

1

2

3

Pl. XII.

1. Cutie de mirodenii (MBT, nr.inv. 6290); spice box;
2. Castronaș din cositor (MBT, nr. inv. 5705); little tin bowl;
3. Farfurie din cositor, detaliu (MBT, nr. inv. 6282); tin plate, detail.

